

Nogle børn bliver udsat for mobning, ydmygelser og trusler fra deres egne forældre. Det kaldes psykologisk mishandling, og forskningen viser at det har lige så vidtrækkende konsekvenser for barnet som fysisk vold.

Af Mogens Nygaard Christoffersen, seniorforsker, emeritus

Alle, der har børn, ved, at man undertiden kan blive magtesløs og sige ting til sit barn, som man senere fortryder. Det er ikke psykologisk mishandling – særligt ikke, hvis man husker at tale ud om tingene, når gemytterne er faldet til ro. Psykologisk mishandling definerer vi i socialforskningen som et kommunikationsmønster, hvor barnet gentagne gange over tid får at vide af sine forældre eller andre omsorgspersoner, at det er uønsket, uelskeligt og til besvær.

Det kan fx være, at forældrene ydmyger barnet offentligt, eller konsekvent fortæller det, at det er dovent, udueligt og irriterende at være sammen med. Eller at de straffer barnet med tavshed, hvis det har gjort noget galt, ikke trøster, hvis barnet bliver ked af det, eller reelt mobber og terroriserer barnet på forskellig vis. Psykologisk mishandling kan også antage mere alvorlige former, hvor forældre med vilje sætter barnet i en situation, hvor det kan komme til skade, efterlader det alene, før det kan tage vare på sig selv, eller når de truer barnet med at blive smidt ud hjemmefra, slået eller sågar slået ihjel.

Vores undersøgelser tyder på, at den form for overgreb på børn desværre er alt, alt for ofte i de danske hjem. I en undersøgelse, vi foretog med støtte fra de frie forskningsråd, blev 3.000 unge mennesker på 25 år, om de havde oplevet nogle af de ovenstående ting som børn en eller flere gange.

På grundlag af svarene må det skønnes, at omkring 5,3 pct. har været udsat for egentlige, systematiske overgreb fra deres forældre (stedforældre). Alt tyder på, at psykologisk mishandling kan have lige så vidtrækkende konsekvenser for et barn som fysisk mishandling, vold eller seksuelle overgreb. Det er ikke ny viden. Vive (tidligere SFI) har siden 2002 i en række undersøgelser dokumenteret nogle af de sandsynlige konsekvenser af den psykologiske mishandling.

Det høje tal fortæller os også noget andet, nemlig at børn husker disse oplevelser og kan genkalde sig dem mange år senere, når de er blevet voksne. Det er ikke mærkeligt, for forskningen viser, at psykologisk mishandling har en dyb, skadelig virkning for barnet, også på langt sigt. Et barn, der konsekvent får at vide, at det er uønsket og uelsket, har meget svært ved at danne et positivt selvbillede og dermed blive et menneske med normalt selvværd. Vi ser ofte en voldsom overforekomst af selvmordstanker og selvmordsforsøg hos børn, der har været udsat for psykologisk mishandling. Undertiden har de sågar tegn på posttraumatisk stresssyndrom – en lidelse, man ellers forbinder med krig, overfald og fysisk mishandling. Det kan give sig udslag i, at børnene har mareridt, er konstant opskræmte og i alarmberedskab, eller at de forsøger at undgå ting og steder, der kan minde dem om de ubehagelige oplevelser.

Erfaringen viser, at forældre, der udsætter deres børn for ydmygelser og mobning, ofte også er hårdt pressede og afmægtige i andre af livets forhold. De har typisk økonomiske eller sociale problemer, er måske fysisk eller psykisk syge, eller er misbrugere af stoffer eller alkohol. Ofte skyldes deres adfærd overfor barnet ikke ond vilje, men en mangel på overskud og empati der gør, at forældrene ikke formår at sætte sig i barnets sted. I nogle familier er den psykologiske mishandling kun en del af historien – her krænkes barnets grænser også fysisk i form af vold eller vanrøgt, eller i sjældnere tilfælde seksuelt i form af misbrug og incest. At sådanne børn har en meget svær opvækst med store skader på personligheden til følge er ikke

overraskende. Men meget tyder på, at den psykologiske mishandling spiller en afgørende rolle i sådanne børns liv. Den udgør så at sige krumtappen i den skade, der bliver forvoldt.

Det blev tydeligt i en SFI-undersøgelse blandt kommunale sagsbehandlere, der arbejder med udsatte børn. Det vil her sige børn, der bor sammen med deres forældre, men som er kommet i kommunens søgelys og får en eller anden form for forbyggende støtte, der skal hjælpe familien til at fungere bedre, så børnene ikke skal fjernes fra hjemmet. Første gang blev dette undersøgt i 2002. Og ved en senere undersøgelse blev undersøgelsen gentaget 2005 med samme nedslående resultat. Der var en særlig høj risiko for, at børn der i følge sagsbehandlerens oplysninger om psykologisk mishandling, udviste en række symptomer: depressive, ulykkelige, socialt isolerede, spiseforstyrrelser/fejlnærede, selvmordsovervejelser, koncentrations- og adfærdsproblemer, sammen med et ønske om at komme væk hjemmefra.

I sagsbehandlernes vurdering var der omkring en tredjedel af børnene, der blev udsat for forskellige grader af psykologisk mishandling af deres forældre. Her skal man huske, at sagsbehandlerne kommer i kontakt med de voldsomste tilfælde, hvor også en udenforstående tydeligt kan se, at barnet bliver udsat for verbale angreb og ydmygelser af sine forældre. Det er også i det lys, man skal se resultatet af undersøgelsen: Blandt de børn, der blev udsat for psykologisk mishandling, var der fire gange så mange som i gruppen som helhed, der havde overvejet eller forsøgt selvmord. Selvom vi her har at gøre med de tunge tilfælde, er det stadig et højt tal – særligt, når man tager i betragtning, at der i hele gruppen også var børn, som sagsbehandlerne mistænkte blev udsat for lejlighedsvis vold, vanrøgt eller muligvis seksuelle overgreb. Selv når vi tog højde for disse forhold, viste tallene stadig, at den psykologiske mishandling – mere end de fysiske overgreb – kunne forbindes med en øget risiko for selvmordstanker eller selvmordsforsøg.

Den sammenhæng så vi også i de sager, hvor sagsbehandlerne i anden spørgerunde fortalte, at der var sket en bedring i familien, så barnet nu blev behandlet bedre af sine forældre. Her var der en klar mindskelse af selvmordsrisikoen hos børnene. Det tydede altså på, at barnet simpelthen fik det bedre af at blive talt pænere til af sine forældre, også selvom de øvrige vilkår i hjemmet måske ikke bliver forbedret.

Vi ved stadig ikke nok om følgevirkningerne af psykologisk mishandling og dets samspil med andre former for overgreb på børn – men at det kan være en voldsom, ødelæggende kraft i et barns liv hersker der ingen tvivl om. Desværre er den måde, vi taler til vores børn på, omgærdet af den samme berøringsangst, som for et par generationer siden herskede omkring den måde, vi behandlede dem fysisk: En fast opdragelse eller et hidsigt temperament er familiens egen sag, og ingen skal blande sig i, hvor meget man skælder sit barn ud. Men fra forskningen ved vi, at den verbale lussing kan være lige så ødelæggende for et barns udvikling som den fysiske.

Selvom Børnekonventionen udtrykkeligt nævner psykologisk mishandling, så er lovgivningen i Danmark ikke fulgt med, og Børnehusene i landets regioner er ikke forberedt på at kunne udrede og rådgive kommunerne i disse sager.

Det er derfor på tide med et større fokus på emnet. Det lønner sig nemlig – samfundsmæssigt, psykologisk og etisk – at tale pænt til børn.